

Wyrok z dnia 11 lipca 2002 r.

II UKN 478/01

Obowiązek wypłaty jednorazowego odszkodowania rodzinie pracownika zmarłego w następstwie wypadku przy pracy, spoczywający na uspołecznionym zakładzie pracy, przekształconym przed dniem wejścia w życie Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. w nieuspołeczniony zakład pracy, nie przechodzi na Zakład Ubezpieczeń Społecznych w następstwie utraty mocy art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jednolity tekst: Dz.U. z 1983 r. Nr 30, poz. 144 ze zm.) w części, w której ograniczał odpowiedzialność ZUS tylko do pracowników nieuspołecznionych zakładów pracy i członków ich rodzin, wskutek wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 kwietnia 2002 r. (P 5/01) o niezgodności tego przepisu z art. 2 i art. 32 Konstytucji.

Przewodniczący SSN Jerzy Kuźniar, Sędziowie SN: Herbert Szurgacz (sprawozdawca), Maria Tyszczel.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 11 lipca 2002 r. sprawy z powództwa Janiny J. przeciwko Związkowi Spółek Wodnych w K. o jednorazowe odszkodowanie, na skutek kasacji strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Kaliszu z dnia 31 maja 2001 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e

Pozwem z dnia 5 maja 1999 r. Janina J. domagała się od Związku Spółek Wodnych w K. jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy jakiemu uległ jej mąż Marian J. w dniu 7 maja 1993 r. Wyrokiem z dnia 18 grudnia 2000 r. Sąd Rejonowy- Sąd Pracy w Kępnie uwzględnił roszczenie powódki. Sąd ustalił, że zdarzenie z dnia 7 maja 1993 r. w postaci zawału mięśnia sercowego ze skutkiem śmiertelnym zostało uznane za wypadek przy pracy w odrębnym postępowaniu w

1999 r. Związek Spółek Wodnych do dnia 4 lipca 1993 r. miał status uspołecznionego zakładu pracy, po tej dacie stał się nieuspołecznionym zakładem pracy. Zdaniem Sądu obowiązek zapłaty jednorazowego odszkodowania ciąży na stronie pozwanej, a nie na Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych, ponieważ „w zakresie odszkodowań z tytułu wypadków przy pracy, które miały miejsce przed zmianą po stronie pracodawcy nie następuje przejście zobowiązań zakładu pracy przez organ rentowy”.

W apelacji pozwany zarzucił naruszenie prawa materialnego art. 12 i art. 32 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jednolity tekst: Dz.U. 1983 r. Nr 30, poz. 144 ze zm.). Zdarzeniem prawnym rodzącym obowiązek wypłaty odszkodowania nie jest sam wypadek, lecz dopiero uznanie zdarzenia za wypadek przy pracy prawomocnym wyrokiem ustalającym rodzi prawo do jednorazowego odszkodowania. Skoro roszczenie powódki stało się wymagalne w dacie, kiedy strona pozwana miała status nieuspołecznionego zakładu pracy, obowiązek wypłaty odszkodowania obciąża organ rentowy.

Wyrokiem z dnia 31 maja 2001 r. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Kaliszu oddalił apelację. Na gruncie niespornych okoliczności faktycznych Sąd Okręgowy podzielił argumentację prawną Sądu pierwszej instancji wskazując nadto, że zgodnie z orzecznictwem Sądu Najwyższego roszczenie z tytułu uszczerbku na zdrowie staje się wymagalne, gdy uprawniony ma realną możliwość żądania zaspokojenia roszczenia, tj. gdy wie o doznanym stałym lub długotrwałym uszczerbku na zdrowiu. Jeśli skutkiem wypadku jest śmierć pracownika, uprawnieni członkowie rodziny mają realną możliwość dochodzenia swoich praw już w dacie śmierci.

Kasacja strony pozwanej została oparta na podstawie naruszenia art. 12 i art. 32 ustawy wypadkowej. Zdaniem skarżącego, skoro w dacie śmierci pracownika zatrudniającego go zakład miał status uspołecznionego zakładu pracy, a w dacie uznania zdarzenia za wypadek przy pracy status nieuspołecznionego zakładu pracy, to - ponieważ obowiązek odszkodowawczy powstał z momentem uprawomocnienia się orzeczenia uznającego zdarzenie za wypadek przy pracy i roszczenie stało się wymagalne z tą chwilą - obowiązek wypłaty jednorazowego odszkodowania spoczywa na ZUS .

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozpoznawana sprawa ma dwa aspekty. Pierwszy, wiąże się ze stanem prawnym (i wynikającymi z niego konsekwencjami) obowiązującym w czasie zdarzenia w dniu 7 maja 1993 r., którym był zawał mięśnia sercowego powodujący zgon, uznany wyrokiem sądowym w 1999 r. [...] za wypadek przy pracy. Drugi, dotyczy tego, czy i ewentualnie jakie skutki prawne dla rozpoznawanej sprawy wynikają z orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 kwietnia 2002 r. (P 5/01), w którym Trybunał stwierdził, że art. 32 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych w części, w której ogranicza odpowiedzialność Zakładu Ubezpieczeń Społecznych tylko do pracowników nieuspołeczniionych zakładów pracy i członków ich rodzin, jest niezgodny z art. 2 oraz art. 32 Konstytucji.

Oceniając sprawę w pierwszym z wymienionych aspektów należy odnieść się w pierwszym rzędzie do twierdzeń strony pozwanej, że w razie uznania w drodze orzeczenia sądowego zdarzenia za wypadek przy pracy, obowiązek odszkodowawczy powstaje dopiero z momentem uprawnomocnienia się orzeczenia ustalającego. Stanowisko to nie jest trafne. Orzekające w sprawie Sądy prawidłowo przyjęły, że roszczenie staje się wymagalne, gdy uprawniony ma realną możliwość żądania zaspokojenia roszczenia, tj. gdy wie o doznanym uszczerbku na zdrowiu. Kiedy to następuje, jest kwestią faktu a nie prawa (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 17 października 1984 r., III PZP 29/84, OSNCAP 1985 z. 1, poz. 21). Wprawdzie powołana uchwała została podjęta w związku z roszczeniem o jednorazowe odszkodowanie z tytułu choroby zawodowej, ma ona jednak walor szerszy i może być odniesiona do wymagalności świadczeń należnych z tytułu wypadku przy pracy. Należy zatem uznać, że obowiązek wypłaty jednorazowego odszkodowania powódce z tytułu śmierci jej męża w związku z wypadkiem przy pracy powstał już w dniu zdarzenia. Obowiązek ten spoczywał na zatrudniającym pracownika zakładzie. Stosownie bowiem do art. 32 ust. 2 ustawy wypadkowej za zakład pracy, od którego przysługuje odszkodowanie, uważa się w razie wypadku przy pracy - zakład zatrudniający pracownika w czasie wypadku przy pracy. Z kolei, zgodnie z art. 32 ust. 1 pkt 1 ustawy w brzmieniu obowiązującym w czasie zdarzenia, jednorazowe odszkodowanie z tytułu śmierci przysługuje pracownikom uspołeczniionych zakładów pracy i członkom ich rodzin - od zakładu pracy. Okoliczność, że podmiot zatrudniający, w następstwie zmian w prawie uzyskał w 1993 r. status nieuspołeczniionego zakładu pracy, nie spowodowała przejścia obowiązku odszkodowawczego na ZUS. W konsekwencji obowiązek wypłaty

jednorazowego odszkodowania nadal spoczywał na tym zakładzie pracy. Z przepisów, których następstwem była zmiana typu własności określonej grupy podmiotów z uspołecznionej na nieuspołecznioną nie wynikały dalsze konsekwencje w zakresie zobowiązań ciążących na podmiotach nimi objętych, w szczególności w zakresie odpowiedzialności za skutki wypadków przy pracy. Była to bowiem formuła przekształcenia opierająca się o zasadę kontynuacji.

Jak podkreślono na wstępie, stan prawny w zakresie podmiotów obowiązanych do ponoszenia odpowiedzialności odszkodowawczej z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych uległ zmianie w następstwie powołanego orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 kwietnia 2002 r. Zgodnie z art. 190 ust. 3 Konstytucji utrata mocy obowiązującej aktu normatywnego (przepisu prawa) następuje z dniem ogłoszenia orzeczenia. W konsekwencji od daty ogłoszenia orzeczenia Trybunału ZUS ponosi odpowiedzialność z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych zaistniałych po tej dacie niezależnie od „typu” pracodawcy (zakładu pracy).

W postanowieniu z dnia 7 grudnia 2000 r. (III ZP 27/00, OSNAPiUS 2001 nr 23, poz. 331; podobnie w uchwale III ZP 30/00, OSNAPiUS 2001 nr 23, poz. 685) Sąd Najwyższy, po rozważeniu różnych możliwych interpretacji, jakie stwarza nieprecyzyjny przepis art. 190 Konstytucji w zakresie skutków orzeczenia Trybunału doszedł do przekonania, że najbardziej właściwa jest interpretacja, według której, przy przyjęciu, że akt normatywny (przepis) traci moc obowiązującą jedynie na przyszłość, a więc (*a contrario*) jego moc obowiązująca nie rozciąga się na stany faktyczne powstałe przed ogłoszeniem orzeczenia trybunalskiego - z uwagi na zawarte w tym orzeczeniu autorytatywne (wiążące) stwierdzenie, że akt ten pozostaje w sprzeczności z aktem prawnym wyższego rzędu, nie powinien on być przez sądy stosowany do określonego stanu faktycznego. Innymi słowy - stwierdził Sąd Najwyższy w powołanych orzeczeniach - do momentu ogłoszenia orzeczenia Trybunału dany akt normatywny (jego przepis) obowiązuje, ale nie może być w konkretnych sprawach przez sąd stosowany, w szczególności jeżeli sąd rozstrzyga sprawę, w której chodzi o roszczenia powstałe przed utratą mocy obowiązującej aktu normatywnego, z którego są one wywodzone, albo które na jego podstawie są zaprzeczane.

Podzielając wymienione stanowisko i odnosząc je do spraw o jednorazowe odszkodowanie należne od uspołecznionych zakładów pracy z tytułu wypadków przy pracy (chorób zawodowych), w których roszczenie stało się wymagalne w okresie przed ogłoszeniem orzeczenia Trybunału, należałoby obowiązkiem wypłaty odszko-

dowania obciążyć ZUS. W rozpoznawanej sprawie sytuacja jest jednak o tyle odmienna, że roszczenie o odszkodowanie stało się wymagalne jeszcze w okresie przed wejściem w życie nowej Konstytucji, w oparciu o przepisy której Trybunał Konstytucyjny orzekł o niekonstytucyjności wyżej wskazanych przepisów ustawy wypadkowej. Sąd Najwyższy w składzie orzekającym stoi na stanowisku, że nie ma przesłanek prawnych do rozszerzenia konsekwencji orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego na stany faktyczne zaistniałe przed wejściem w życie Konstytucji, tj. przed datą 16 października 1997 r.

Na stronie pozwanej obowiązek odszkodowawczy ciążył już przed datą wejścia w życie nowej Konstytucji. Był to jej własny obowiązek, który wynikał z przepisu art. 32 ust. 2 ustawy wypadkowej i w zakresie którego zmiana formy własności nie spowodowała żadnych zmian.

Biorąc powyższe pod rozwagę, Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹² k.p.c. orzekł jak w sentencji wyroku.

=====